

EURON OCH INTERNET — SAMMA ANDAS BARN

JONAS FRYCKLUND

Inte bara satsningar på informationsteknologi är avgörande för om vi ska kunna rädda det svenska välståndet. Lika viktigt är det att Sverige deltar i det europeiska valutasamarbetet.

För en del av oss är det redan vardag. Själv gör jag kanske tre beställningar i veckan via internet. Jag besöker min bank ungefär två gånger i månaden – på internet. Biljetterna till bion och teatern bokar jag också i uppkopplat tillstånd. Den elektroniska handeln är redan här.

Snart kommer vår vardag att berikas med ytterligare ett tillskott. I maj fattas beslut och vid årsskiftet påbörjas introduktionen av den nya gemensamma valutan för Europa. Euron kommer.

Ur ett liberalt perspektiv är det naturligt att bejaka den tekniska utvecklingen med dess berikande och befriande effekter. Internationalisering, gränslöshet och internet har alltmer kommit att ses som alternati-

vet att sträva efter. Alternativet självklart till det förtryck och den slutenhet som funnits och fortfarande finns i icke-demokratiska stater. Men även som alternativ till den stagnation som har drabbat de övertunga välfärdsstaterna i Europa.

Förhastade slutsatser

Det kan då vara förstäeligt att vissa liberalt inriktade debattörer har dragit förhastade slutsatser om den gemensamma valutan. Den monetära unionen har klassificerats som ett stort och politiskt projekt och har genom denna klassifikation automatiskt misstänkliggjorts.

De förhastade slutsatserna har dessutom fått näring i den utveckling som vi alla kan observera på internet. Om vi blir oberoende av tid och rum, blir vi då inte också oberoende av olika länders valutor? Om vi kan handla från USA eller byta till en bank på Caymanöarna, blir inte också en europeisk valuta obsolet? Om den institutionella konkurrensen till-

tar, blir inte också konkurrens mellan valutor den naturliga lösningen?

Även om takten ökar i samhälls- och teknikförändringen så gäller fortfarande den gamla sanningen: för hastigt tänkt blir hastigt fel tänkt. I själva verket kan euron och internet ses som samma andas barn. Och båda bör därför bejakas av sanna utvecklingsoptimister.

Den elektroniska handeln ökar för närvarande i en takt på 200 procent per år. Det amerikanska företaget Chrysler räknar med att om två år kommer en fjärdedel av deras bilförsäljning att ske via internet. Distributionsmarknaden står inför en revolution som drastiskt kommer att rita om kartan för handeln.

Förut hade vi en internationalisering som berörde ett antal stora företag. Nu har internationaliseringen flyttat in i vardagsrummet. En virtuell internetbutik kan vem som helst som är lite driftig sätta upp för några tusenlappar. På nätet kan smala nischprodukter säljas till en utspridd

JONAS FRYCKLUND är civilingenjör och arbetar som ekonom på Industriförbundet.

kundkrets med låga omkostnader.

Vi får en internationalisering som griper in på mikronivå. Det blir inte längre några få stora och lättanalyserade handelsflöden. Vi blir i stället del av en helt sammanvävd marknad där även privatpersonerna och de minsta småföretagen ingår. *World Wide Web* har fått sitt namn just av liknelsen med en finmaskig spindelväv.

Utrikeshandel i vardagsrummet

Det är framför allt mot denna bakgrund som man ska se införandet av en ny stor valutaenhet. När utrikeshandeln blir en sak för vardagsrummet blir idén alltmer obsolet att man måste ta med sig en sedelbunt, åka till närmaste flygplats och växla till sig nya sedelbuntar i de speciella små butiker som finns där.

Kan man då inte använda sitt VISA-kort när man handlar på internet? Växlingen sker ju automatiskt.

Jo självklart, marknaden hittar alltid någon väg runt problemen. Men det är farligt att här anlägga det lilla landets perspektiv. En klar analys kräver att vi ser på samma situation från andra hållet.

Nästan varje svensk har en någorlunda rimlig uppfattning om hur mycket en dollar är värd. Vi är också vana vid att hantera utländska valutor. Har man denna information lagrad i hjärnan går det enkelt att som svensk handla på amerikansk postorder.

Men hur många amerikaner vet att en svensk krona är värd 12,56 cent?

Att operera i en liten valuta kan vara just det som faller avgörandet åt det negativa hållet. Det faktum att den internationellt sett lilla SE-Banken på kort tid har lyckats etablera sig som Europas största internetbank är en stor möjlighet. Men tänk vilken skillnad det skulle vara om denna bank låg inom euroområdet? Nu blir det avsevärt mycket svårare att fortplanta det man hittills gjort inom Sveriges gränser till andra länder.

Men kan då inte svenska företag välja att använda euron trots att vi som land inte går med i det gemensamma valutaområdet? Jo, den möjligheten kanske kommer att finnas. Men den blir i sådana fall lättare att utnyttja för större företag än för mindre. Det kanske blir så att valutagränsen flyttas från att ligga vid territorialgränsen till att ligga mitt i eller mellan företagen. De kostnader som är förknippade med en valutagräns kommer då inte att försvinna utan endast att flyttas runt.

Små företag som vill börja exportera kommer alltid att dra på sig ökade kursrisker så länge som vi har en separat valuta. Det kommer – så länge som vi har en separat valuta – alltid att finnas vissa företag som står på gränsen till att bli export- eller importföretag, men som väljer att inte ta steget på grund av risktagandet.

Man kan exemplifiera med hur situationen kan vara för ett litet företag i USA. Jag satt och klickade på nätet en kväll och kom fram till ett litet amerikanskt nischföretag. Det var en familj som hade startat ett garagefö-

tag och det man sålde var pedagogiska produkter till föräldrar som vill lära sin barn naturvetenskap. Företaget sålde fjärilshåvar, små mikroskop och kemilådor av olika slag. Om jag nu hade lagt in en order hade jag kanske blivit deras första utländska kund.

Att operera i en stor valuta innebär att man gradvis kan växa in i rollen som exportör eller importör. Detta kan ske utan något extra risktagande och utan att man har haft någon som helst tanke på utrikeshandel när man startade verksamheten. Det är när företagande blir något man gör steg-för-steg som det blir ett realistiskt alternativ för den enkla medborgaren.

Ryckig devalveringspolitik

I Sverige har vi i så många avseenden dragit upp skarpa gränser mellan lönearbete och företagande. En likadan skarp gräns finns mellan företag som opererar på den inhemska marknaden och de som bedriver utrikeshandel. Att ta bort valutagränsen innebär att det inte längre är så att man måste våga hoppa över en farlig avgrund varje gång man som företag vill börja exportera.

Den svenska devalveringspolitiken har skapat en ryckighet som har missgynnat småföretag. Även de företag som ingår i komplicerade och långvariga affärsrelationer har missgynnats. Devalveringspolitiken har både varit kostsam i sig och bidragit till att snedvrida industristrukturen; den har lett till för få små- och medelstora industriföretag och för få kunskapsintensiva företag.

Vinsterna med den gemensamma valutan ska därför inte bara mätas för existerande företag och existerande strukturer. Med den gemensamma valutan följer omstruktureringar. Omstruktureringar som både ger effektivitetsvinster och en mer balanserad industristruktur.

Ronald Coase visade redan i sin artikel *The Nature of the Firm* från 1937 varför en fri marknadsekonomi inte leder till att alla transaktioner sker på marknaden. Beroende på transaktionskostnadernas storlek bildas i stället företag som ofta kan vara stora och som kan ses som separata planekonomier. Transaktionskostnaderna förändras med olika teknologier och skiljer sig från olika branscher. Ibland är det effektivt med marknad och ibland med företag.

Förrädisk budskap

Detta har inte alltid varit uppenbart. Under en stor del av det här seklet har det varit storskalighet som har gällt för hela slanten. Från 1970-talet slog det över åt andra hållet och decentralisering blev kodordet för dagen. Jan Carlzon skrev 1985 boken *Riv pyramiderna*. En sympatisk tanke och dess budskap stämde säkert in på SAS vid den tiden. Men sett ur ett samhällsekonomiskt perspektiv är budskapet förrädisk. Inom vissa branscher kan det vid en given tidpunkt vara effektivt att decentralisera, inom en annan bransch kan det vara mer effektivt att centralisera.

Tes och antites har nu blivit till en

syntes. I vissa fall är decentraliseringen starkt driven och alla pyramider nedmonterade. Men i andra fall är tendensen till storskalighet och standardisering påtaglig. Företag som Microsoft, Netscape, Adobe och Real Networks bygger sin ställning inte på att de har de tekniskt bästa produkterna utan på att de har lyckats med att etablera sig som standardlösningar. Alla väljer att använda det alla andra väljer. På samma sätt är det med valutor.

En del överentusiastiska nyliberaler i Sverige och USA har grovt missuppfattat det här med konkurrens mellan valutor. En verklig konkurrens mellan privata valutor leder till att man får samma valutaenhet. En konstlad konkurrens mellan olika länders monopolvalutor hindrar just en sådan spontan process. Att ha olika enheter hindrar handeln och kan dessutom vara ett egenvärde för nationalstatens makthavare eftersom det ökar kontrollmöjligheterna. Det blir lättare att låsa in människor, kapital och andra skattebaser om man har olika valutaenheter.

Man kan spekulera i vad som skulle ha hänt om vi hade haft det skotska systemet med fritt konkurrerande valutor i Europas olika länder. Mycket talar för att en gemensam valutaenhet då hade växt fram spontant för länge sedan. Att nu skapa euron kan då ses som en sentida anpassning till marknadslösningen. Men frågan om konkurrerande valutor utan centralbankskoppling är av tämligen akade-

misk natur. De två realpolitiska alternativ som står till buds är antingen ett fortsatt centralbankssystem i Sverige eller ett på europeisk nivå.

Ett europeiskt system ger ett antal mätbara positiva ekonomiska effekter. Men framför allt står ett europeiskt system mer i samklang med den nu påbörjade och mer genomgripande strukturuomvandlingen. Att vara med på det tåget kan ge dramatiskt mycket större välfärdseffekter än vad som kan förutses med nuvarande ekonomiska modeller.

Sverige är ett mycket datormoget land. Vi står väl rustade med vår tidiga avreglering av telemarknaden. Vi är tillsammans med Finland främst i Europa vad gäller antal datorer, antal internetanslutningar och antalet mobiltelefoner per invånare.

Omritade kartor

När industrins strukturer och handels kartor ritas blir tiden den avgörande faktorn. Om vi lyckas behålla ett försprång i Europa kan vi utnyttja det till att kapa åt oss marknadsandelar. Detta sätter fingret på betydelsen av att vi snabbt tar till oss den nya informationsteknologin. Det är en uppgift för företag, politiker, skolor och medborgare. Uppgiften ska vi naturligtvis ta tag i oberoende av hur det blir med den gemensamma valutan. Men otvetydigt leder analysen fram till att inte bara informations-teknologin utan även euron är en nyckelfaktor för att vi ska vinna slaget om det svenska välståndet.